

ARCHIWUM KRYMINOLOGII

2018/TOM XL, s. 5–9

Profesor Zofia Ostrihanska (22.02.1926–24.11.2017)

W dniu 24 listopada 2017 r. w Warszawie zmarła Pani Profesor Zofia Ostrihanska. Prawniczka, psycholog, kryminolog. Od początku swojej drogi naukowej była związana z Zakładem Kryminologii Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk utworzonym przez Profesora Stanisława Batawię w 1955 r. Znalazła się w składzie pierwszych pracowników Zakładu zaproszonych do współpracy przez jego założyciela. Od tego czasu aż do przejścia na emeryturę w 1997 r. współtworzyła Zakład, biorąc aktywny udział w prowadzonych w jego ramach badaniach naukowych, a w latach 1984–1989 kierując pracami Zakładu Kryminologii INP PAN.

Pani Profesor Zofia Ostrihanska współtworzyła także nasze czasopismo właściwie od samego momentu jego powołania przez Prof. Stanisława Batawię w 1960 r. Była kolejno w składzie zespołu redagującego „Archiwum Kryminologii”, następnie została członkinią Komitetu Redakcyjnego oraz wielokrotnie publikowała w roczniku wyniki swoich prac badawczych. W 1983 r. została zastępczynią redaktora naczelnego czasopisma (którym był wtedy prof. Jerzy Jasiński), a następnie od 1999 r. przez ponad dziesięć lat kierowała „Archiwum Kryminologii” już jako jego redaktor naczelna. W 2011 r. została przewodniczącą Komitetu Redakcyjnego czasopisma, sprawując tę funkcję aż do śmierci.

* * *

Profesor Zofia Ostrihanska urodziła się w 1926 r. w Toruniu. Szkołę podstawową ukończyła w Warszawie, by wraz z początkiem II wojny światowej udać się do Lwowa, skąd w czerwcu 1940 r. wraz z matką i siostrą została wywieziona do Maryjskiej

Autonomicznej SRR. W 1942 r. w grupie ludności cywilnej opuściła ZSRR i została ewakuowana do Teheranu, a stamtąd do Indii, gdzie znalazła się w grupie pięciu tysięcy innych zesłańców. Na uchodźstwie działała w polskim harcerstwie (uzyskawszy stopień podharc mistrzyni), ukończyła liceum i zdała maturę. Po zakończeniu wojny wraz z matką i siostrą wróciła z Indii do Polski i podjęła studia w Warszawie.

Pani Profesor ukończyła dwa kierunki studiów na Uniwersytecie Warszawskim – w 1952 r. psychologię, a w 1955 r. prawo. Pracę zawodową rozpoczęła już w 1949 r. najpierw jako kurator zawodowy w Sądzie dla Nieletnich dla m.st. Warszawy, a następnie w Oddziale Oświaty Dzielnicowej Rady Narodowej Warszawa-Stare Miasto. W 1955 r. rozpoczęła pracę w założonym i kierowanym przez prof. Stanisława Batawię Zakładzie Kryminologii w Instytucie Nauk Prawnych PAN, w którym zdobywała kolejne stopnie naukowe. W 1966 r. Rada Naukowa Instytutu Nauk Prawnych PAN nadała Pani Profesor stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy „Problematyka społecznej prognozy w odniesieniu do nieletnich recydywistów”. W 1976 r. Pani Profesor uzyskała stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy habilitacyjnej „Wielokrotni recydywiści w świetle badań kryminologicznych i psychologicznych”. Obydwie prace zdobyły nagrody: doktorska – pierwszą nagrodę w konkursie „Państwa i Prawa” na najlepsze prace habilitacyjne i doktorskie, habilitacyjna – nagrodę Sekretarza Wydziału I PAN. W 1993 r. Prezydent RP nadał Profesor Zofii Ostrihanskiej tytuł profesora nauk prawnych. Po 42 latach pracy w Zakładzie Kryminologii INP PAN w 1997 r. Pani Profesor odeszła na emeryturę.

Tematy badawcze, które Pani Profesor podejmowała w swojej pracy naukowej, były na ówczesne czasy nowatorskie – zarówno w skali polskiej, jak i światowej kryminologii. Badania Pani Profesor prowadziła zawsze z wysoką i bezwzględną dyscypliną metodologiczną. Taki wzór oraz obowiązek Profesor Zofia Ostrihanska przekazała również nam, Jej uczniom.

Najwcześniejsze prace Pani Profesor dotyczą badań kryminologicznych i psychologicznych nad recydywistami, badań longitudinalnych nad nieprzystosowaniem społecznym dzieci i młodzieży oraz zagadnień prognozowania kryminologicznego. Pani Profesor jako pierwsza wprowadziła do polskiej kryminologii problematykę psychologiczną, m.in. w badaniach nad nieprzystosowaniem społecznym dzieci. Sformułowała koncepcję nieprzystosowania społecznego nieletniego, która była wykorzystana w pracach nad ustawą o postępowaniu wobec nieletnich. Jej rozważania oparte na wynikach badań kryminologicznych zostały opublikowane w kilku artykułach zawartych we wspólnej książce zespołu kryminologów z Zakładu Kryminologii INP PAN opracowanej pod redakcją prof. Jerzego Jasińskiego i zatytułowanej *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce* (1978). Pani Profesor poruszała w nich problemy nieprzystosowania społecznego młodzieży, psychologicznych determinantów niedostosowania społecznego i przestępczości, a także zależności między poziomem inteligencji a przestępczością.

Badania nad nieprzystosowaniem społecznym dzieci Profesor Ostrihanska kontynuowała na przełomie lat 70. i 80. XX w., analizując rozmiary nieprzystosowania społecznego uczniów warszawskich szkół podstawowych. Dalsze losy uczniów nieprzystosowanych społecznie zostały poddane analizie w badaniach katamnesticznych (przeprowadzonych wspólnie z prof. Dobrochną Wójcik), a ich wyniki opublikowane m.in. w monografii *Losy uczniów nieprzystosowanych społecznie* (1997). We współczesnej europejskiej kryminologii cały czas sięgamy do rezultatów owych badań, a ten typ ujęcia badawczego określany jest mianem badań nad karierami kryminalnymi sprawców przestępstw. Od 2017 r. zespół Zakładu Kryminologii INP PAN (uczniowie Pani Profesor) realizuje przyznany przez Narodowe Centrum Nauki projekt badawczy dotyczący mechanizmów powstawania i rozwoju karier przestępczych dawnych nieletnich sprawców czynów zabronionych. Wyniki tych historycznych prac, w tym autorstwa m.in. Profesor Ostrihanskiej, są dla nas nieustannie źródłem inspiracji, porównań oraz wzorem, jak należy prowadzić tego typu analizy.

Do pionierskich opracowań tematów badawczych podejmowanych przez Panią Profesor zaliczyć trzeba również prace poświęcone młodocianym sprawcom przestępstw o charakterze chuligańskim (prowadzone wspólnie z dr Barbarą Szamotą i prof. Dobrochną Wójcik) oraz problematyce pracy mężczyzn nadużywających alkoholu, osób uchylających się od pracy i – jedno z pierwszych w polskiej kryminologii – funkcjonowania regulacji prawnej odnoszącej się do problemu społecznego nazwanego przez ówczesnych decydentów „pasożytnictwem społecznym”. Te ostatnie badania, prowadzone wspólnie z prof. Ireną Rzeplińską, stały się poważnym argumentem na rzecz uchylecia ustawy z 1982 r. o postępowaniu wobec osób uchylających się od pracy. Wykazały one bowiem, jak politycznie naznaczone i wykorzystywane przez władze bywa (i cały czas jest) posługiwanie się terminem problemu społecznego. Wyniki tych badań opublikowane zostały w książce *Pasożytnictwo społeczne. Stereotypy i fakty* (1988).

Wiedza psychologiczna Profesor Zofii Ostrihanskiej i zainteresowania badaniami nad osobowością sprawcy przestępstwa znalazły odzwierciedlenie m.in. w publikacjach poświęconych psychologicznym determinantom niedostosowania społecznego i przestępczości oraz związkom między poziomem inteligencji a przestępczością. Syntezy wiedzy dotyczącej osoby przestępcy dokonała Pani Profesor w znakomitej teoretycznej pracy *Sprawca przestępstwa (zarys problematyki)* („Archiwum Kryminologii” 1991, t. XVII).

Na początku lat 90. XX w. swoje zainteresowania badawcze skierowała Pani Profesor ku wiktymologii. Zrealizowała wówczas nowatorskie badania indywidualne nad ofiarami włamań do mieszkań. Drugi nurt zainteresowań badawczych Pani Profesor obejmował badania nad realizacją nadzoru kuratora sądowego nad skazanym. Efektem tej pracy była książka (napisana wspólnie z dr Anetą Greczuszką)

Praca z indywidualnym przypadkiem w nadzorze rodzinnego kuratora sądowego (doczekała się ona czterech wydań, odpowiednio w latach: 1999, 2000, 2005, 2012).

Wyniki swoich badań kryminologicznych Pani Profesor prezentowała na licznych konferencjach krajowych i zagranicznych. Uczestniczyła w badaniach międzynarodowych, była m.in. redaktorem części polskiej raportu zatytułowanego „Ordinary Crime Prevention and Control in Warsaw”, koordynowanego przez Uniwersytet ONZ w Tokio.

Praca naukowa Profesor Zofii Ostrihanskiej obejmuje nie tylko badania kryminologiczne, lecz także dydaktykę – wykłady i seminaria dla studentów oraz doktorantów. Od roku 1985 Pani Profesor wykładała i prowadziła seminaria magisterskie na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, na którym przez lata kierowała Katedrą Pedagogiki Specjalnej. Ponadto prowadziła wykłady z psychologii na studium doktoranckim w Instytucie Nauk Prawnych PAN, a w roku akademickim 1984/1985 wykładała kryminologię kliniczną w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego. Pracę dydaktyczną – wykłady i seminaria – uważała za swoje szczególne powołanie i obowiązek. Czas pracy na Wydziale Nauk Społecznych KUL upływał jej także nad badaniami funkcjonowania i efektywności pracy kuratora rodzinnego oraz zastosowania nowej koncepcji tzw. kontraktów zawieranych z nieletnim objętym dozorem kuratora.

Kolejnym nurtem działalności naukowej Pani Profesor było członkostwo w komitetach redakcyjnych czasopism naukowych, m.in. w „Przeglądzie Więziennictwa Polskiego” czy „Roczniku Nauk Społecznych KUL”. Przez wiele lat Profesor Zofia Ostrihanska corocznie opiniowała także badania koordynowane przez Instytut Psychiatrii i Neurologii w dziedzinie zapobiegania skutkom alkoholizmu i narkomanii. Uczestniczyła również w pracach Komisji do spraw Reformy Prawa Karnego Wykonawczego, której rezultatem był projekt kodeksu karnego wykonawczego z 1997 r. Była członkinią towarzystw naukowych: Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. prof. Stanisława Batawii, Polskiego Towarzystwa Psychologicznego oraz Towarzystwa Naukowego KUL.

* * *

W 2009 r. przygotowaliśmy w Zakładzie Kryminologii INP PAN tom jubileuszowy „Archiwum Kryminologii” (t. XXIX–XXX) dedykowany trzem wybitnym kryminologom – Paniom Profesor: Helenie Kołakowskiej-Przełomiec, Zofii Ostrihanskiej i Dobrochnie Wójcik. Trzem Paniom Profesor, których jesteśmy, w zespole Zakładu Kryminologii, uczniami i uczennicami. W tomie tym opublikowaliśmy bibliografię prac każdej z Pań Profesor. Uważamy, że Panie Profesor, współpracowniczki Prof. Stanisława Batawii – założyciela Zakładu Kryminologii w INP PAN i twórcy polskiej kryminologii po II wojnie światowej oraz kontynuatora prac i zasad przedwojennych mistrzów, przekazały nam te ważne tradycje i umiejętności podejścia do nauki i prowadzenia badań.

Pani Profesor Zofia Ostrihanska – Uczona, Nauczycielka i Mistrzyni – była promotorką w naszych przewodach doktorskich, recenzentką w przewodach habilitacyjnych i profesorskich, wnikliwą czytelniczką oraz życzliwą recenzentką naszych tematów badawczych, artykułów, książek. Po przejściu na emeryturę Pani Profesor cały czas uczestniczyła w życiu naukowym Zakładu Kryminologii INP PAN, dyskutując wraz z nami przygotowywane w Zakładzie prace doktorskie i habilitacyjne czy plany badawcze. Pozostawiła nam Pani Profesor przesłanie wierności zasadom i wartościom, obowiązek i chęć twórczego oraz rzetelnego prowadzenia badań kryminologicznych, ciekawość i pasję badacza.

Pani Profesor jest oraz będzie wzorem dla osób pracujących w redakcji „Archiwum Kryminologii”. Pokazała nam, jak powinno wyglądać redagowanie czasopisma naukowego. Jako redaktor naczelna Profesor Ostrihanska była uważną czytelniczką wszystkich składanych do publikacji tekstów, nanosiła na nich swoje poprawki, uwagi i komentarze, a następnie – jeśli była taka potrzeba – prowadziła bezpośrednio rozmowy z autorami na temat ich artykułów. Staraliśmy się kontynuować te wzory podczas prowadzenia dyskusji w redakcji, w tym w szczególności omawiania poszczególnych tekstów oraz kierowania całym procesem recenzyjnym nadsyłanych do publikacji artykułów.

Panią Profesor Zofię Ostrihanską pożegnaliśmy 29 listopada 2017 r. na cmentarzu w Pyrach na warszawskim Ursynowie. Będzie nam Jej ogromnie brakowało.

Zespół Zakładu Kryminologii INP PAN: Konrad Buczkowski, Beata Czarnecka-Działuk, Witold Klaus, Anna Kossowska, Irena Rzeplińska, Monika Szulecka, Justyna Włodarczyk-Madejska, Paulina Wiktorska, Dagmara Woźniakowska-Fajst, Dobrochna Wójcik